Otázka: Pěstounská péče

Předmět: Právo/Sociologie

Přidal(a): Ida Černá

Anotace

Cílem této seminární práce je především objasnění základních pojmů a práv v oblasti rodinného práva a to přesněji pěstounské péče a nejnovějšího trendu pěstounské péče na přechodnou dobu.

Annotation

The aim of this seminar work is to clarify basic concepts and rights in the area of family law, namely foster care and the latest trend of foster care for a transitional period.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem seminární práci zpracovala samostatně pod odborným vedením PhDr. Mgr. Zdeňky Vaňkové a uvedla jsem všechny použité zdroje informací.

Poděkování

Děkuji vedoucímu maturitní práce PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Stručné vymezení základních pojmů

Pro celkový přehled všeobecné rozdělení NRP:
(zákon č. 94/1963 Sb., o rodině)
–adopce (=osvojení)
–pěstounská péče
–opatrovnictví
–poručenství

1. Pojem: pěstounská péče

Pěstounskou péči můžeme formulovat například jako: *„Forma náhradní rodinné péče, kterou v České republice garantuje a financuje stát (z. 94/1963). Rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské péče přísluší soudu a na základě soudního usnesení může také zaniknout. Soud dítě svěří do pěstounské péče, pokud to zájem dítěte vyžaduje a pokud osoba pěstouna poskytuje záruky řádné výchovy dítěte, zpravidla soud ustanoví pěstounem někoho z příbuzného dítěte. Pěstounská péče se vztahuje pouze na dítě nezletilé."*

Základním faktem je, že pěstoun nemá povinnost dítě vyživovat a stává se jeho právním zastupitelem pouze ve všedních záležitostech. V našem případě má finanční stránku věci na starosti stát, avšak nehradí všechno v plné výši. Za přijatelnější vysvětlení považuji, že stát se v určité míře účastní na opatření pěstounské péče. Ve skutečných případech totiž pěstouni často „doplácí (myšleno peněžně)" na svého svěřence v pěstounské péči. Po novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, by se finanční situace pěstounů měla zlepšit.

1.1. Charakteristika dětí v PP

Mnoho dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče, často disponují různými citovými i zdravotními disfunkcemi, z hlediska výchovy jsou velmi obtížně osvojitelné, a také rovněž ve svém životě zažily mnoho útrap a traumatizujících okamžiků. Jednoduše řečeno vzít si dítě do pěstounské péče by nemělo být rozhodnutím z minuty na minutu, je třeba zvážit všechna pro a proti, a pak se teprve uchýlit k závěru. Výchova dítěte v pěstounské péči se také velice liší od

výchovy svého vlastního dítěte. Je třeba si vážit pěstounů, kteří do takovéhoto právního vztahu jdou a jsou příkladnými a milujícími pěstouny. Pro pěstouny není finanční obnos hlavním cílem. Současně by se také mělo chápat, jak důležité je, aby si Česká republika takovýchto pěstounů dostatečně cenila a tímto způsobem motivovala k dalším závazkům tohoto typu.

1.2. Finanční ohodnocení pěstounů

Opačným směrem by ale asi bylo „nenormální", kdyby pěstoun měl potřebu zcela bez finančního ohodnocení dávat pozor na dítě v PP, že? Nepřichází Vám na mysl nejrůznější podněty, u kterých by byla tato činnost opravdu zcela s dobročinným záměrem? Mně naneštěstí ano.

Vzhledem k finančnímu ohodnocení pěstounů mám dojem, že se znovu ukazuje klasický český rys, jímž je žárlivost. Těmto žárlivým a nepřejícím druhům bych poradila, aby si zkusili žít minimálně 7 dní v jakékoliv běžné pěstounské rodině. Jsem si jistá, že pak by již nikdo nebyl toho názoru, že si pěstouni takovéhoto finančního ohodnocení nejsou hodni, eventuálně, že to pro ně znamená, jak snadno získat oběživo.

1.3 Definice PP

V tisku patřícímu zvláště nadcházejícím osvojitelům a pěstounům je pěstounská péče vyložena takto: „*Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě se svěřuje do péče jednotlivce nebo manželů. Pěstouni zastupují dítě v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů nebo zákonného zástupce. O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud*"

Pěstounská péče je verze náhradní rodinné péče u takových dětí, které nenosí titul „právní volnosti", nicméně postrádají hodnotné rodinné zázemí, nachází se kupříkladu v dětském domově, pasťáku aj.

Ve skutečnosti z toho vyplývá, že jejich rodiče nejsou schopní, nebo nemají v úmyslu o ně pečovat, současně však dávají najevo svoji „účast". Předá-li soud dítě pěstounovi na základě jeho prosby, patří mu veškeré dávky sociální pomoci.

Myslím si, že v drtivé majoritě pěstounských rodin se dítěti dostává daleko lepšího, hodnotnějšího a citově zabarvenějšího přijetí než v kolektivním zařízení, i přestože se nyní v těchto zařízeních nachází vysoká úroveň potřebných pomocí.

1.4. Příbuzenská PP

Ze zákona je přijatelné, aby si manžel matky osvojil dítě, tak analogicky existuje i možnost tzv. příbuzenské pěstounské péče. Jsou to zvláštní situace náhradní rodinné péče, které nepatří svým charakterem ke krajskému úřadu ani Ministerstvu práce a sociálních věcí, a tudíž na ně tyto orgány nemůžou mít vliv, nicméně v praxi se nachází velice hojně. Hlavně u pěstounské péče v totální většině situací jde o dohled prarodičů.

Když se rodiče nejsou schopni nějakým způsobem postarat o své dítě, pak přichází ve většině případů na řadu prarodiče, pokud jsou tedy zejména zdravotně způsobilí. Požádají příslušný soud o možnost vychovávat své vnouče v pěstounské péči. Zde blíže upravující zákon o rodině: *„Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte".* Týká se to zpravidla hodně závažných životních případů, u nichž prarodiče zastupují současně i úlohu rodičů. Podle mého mínění to tato skupinka lidí nemá snadné a stát jim tuto situaci zrovna dvakrát nezlehčuje a nemá ji tak v podvědomí, jak by mít měla.

V této době již existují neziskové organizace, jejichž cílem je právě příbuzenská pěstounská péče, avšak těchto organizací stále ještě není dostatek. Jestliže jsou děti předány do pěstounské péče v dospívající době, prarodiče častokrát neoplývají dostatkem energie, v některých případech ani dostatkem peněžních prostředků na výchovu dětí, a proto je nezbytné prarodiče jakýmkoliv způsobem podpořit, při nejmenším z hlediska některých respitních služeb, dále třeba pomoc dětem při jejich vzdělávání, nebo peněžní či věcné dary. Je velice odlišné, zda příbuzenskou pěstounskou péči odvádí mladší čtyřicetiletá babička s manželem, oba přitom mají práci, nebo šedesátiletá babička vdova trpící nějakou chorobou a bydlící v činži. Tudíž je důležité při práci s pěstounskými rodinami (a to nejen právě s nimi) dbát na to, aby se co možná v největší míře kladlo důraz na vlastní prostředky využití práce.

V neposlední řadě se nyní stává velmi projednávaným tématem vyživovací povinnost prarodičů. Prarodiče vskutku vyživovací povinnost vůči svým vnoučatům mají, a proto by měli být také řádně odměněni, a to nejen peněžně a pouze ze státní vůle. Prarodiče by si totiž místo výchovy

svých pubertálních vnoučat měli užívat zaslouženého odpočinku, ovšem oni zastávají roli rodičů a řeší věci, které už jako rodiče řešili, jen měli o mnoho více síly a bylo jim o pár desítek let méně. Prarodiče nebo jiný téhož původu (např. strýc dítěte) v sobě drží obvykle nemalé vystřízlivění z minulosti, často až duševní otřes právě z jednoho z rodičů vnoučete. Obvykle jde o spletité vztahy, které zanechají na výchově dítěte neblahé důsledky, ač by se to jistojistě stávat nemělo.

1.5. Typy přídavků na PP

Přídavky na pěstounskou péči se v této době vyčíslují na tyto čtyři: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, odměna pěstouna a příspěvek na koupi motorového vozidla. Z velikosti těchto příspěvků je evidentní, že samozřejmě nemohou zvýšit životní úroveň pěstouna.

Bližší současné informace o těchto přídavkách lze najít na internetových portálech Ministerstva práce a sociálních věcí. Vyjma právě těchto příspěvků patří dítěti i pěstounovi i další dávky státní sociální pomoci, např. přídavek na dítě.

2. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) se nachází v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, ustanovena od r. 2006. Ve skutečnosti ovšem tato možnost nebyla po dlouhou dobu užívána, zřejmě v důsledku počátečních obav. Vývoj PPPD je skutečně teprve v zárodku, ovšem jako všude jinde, i ono se potýká s mnoha těžkostmi, avšak už teď je zřejmé, že nám stát dal skvělé vodítko, které se snaží hledat i jinou možnost, než je ústavní péče. Bylo by určitě pošetilé tuto příležitost promarnit.

Další příčinou, proč PPPD nebyla plně v provozu již od začátku je zřejmě neznalost, jak sociálních zaměstnanců, tak i soudců a dalších specialistů. Postrádala se tady jistá propaganda pro PPPD. Mnozí sociální zaměstnanci si ani důležitost PPPD nedokázali pořádně vykreslit, a také ze skupinky odborné veřejnosti se ozývaly hlasy, nač bychom měli tento institut vyžadovat, jelikož ve skutečnosti kterákoliv pěstounská péče je vlastně na přechodný čas, protože vlastní rodina se může znovu stát „použitelná“, a tak děti přechází zpět k nim a odchází od svých dosavadních pěstounů. Tento důvod je zajisté svým způsobem pravdivý, ale ze skutečných případů víme, že děti, které by měly být umístěny do ústavní péče pouze na kratší

čas např. z důvodu pobytu rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody, se jiné možnosti prostě nenaskýtaly a ani nepokoušely hledat, hlavně proto, že zkrátka neexistovaly. S příchodem uzákonění PPPD se však neobstarala většina pěstounů na tuto funkci. Nedostatek informací tohoto institutu měly také vysoký dopad na to, že specialisté neměly příliš velký přehled, a ještě o něco méně veřejnost, tudíž zájemců o toto odvětví PP bylo velice poskromnu.

Pokroku se PPPD dočkala teprve v roce 2009, kdy byl zahájen program Narodit se do rodiny, jehož autorství nabývají manželé Alžběta a Vratislav Hláskovi. V praxi se opravdu nachází ještě mnoho neošetřených okruhů, které je třeba vylepšit.

2.1. Raná pěstounská péče

V nynější době existuje hned několik druhů PPPD. Nejrozsáhlejší, nejjednodušší a současně také nejvíce přínosná pro bytí dítěte je tzv. raná pěstounská péče (RPP). Jednoduše řečeno se jedná o uctívání práva každého dítěte narodit se ve skutečné rodině a vyrůstat v ní. Dítě nenarozené do normální fungující rodiny by dříve po skončení pobytu v nemocnici šlo do ústavní péče, nyní však může být svěřen právě do pěstounské rodiny na přechodnou dobu.

V této pěstounské rodince si novorozeně pobyde jen na krátký vymezený čas, pravidelně jde o takové 2 měsíce (v opravdu výjimečných případech lze i déle), v této době se vyjednávají právní maličkosti a krajský úřad uskutečňuje adopci (existuje-li). Je třeba stoprocentně brát v úvahu i různé obměny, za nichž nejde uskutečnit adopce (např. ze zdravotního důvodu novorozeně aj.), dalším problémem může být dlouhodobá práce s biologickými rodiči (nebo s příbuznými). Avšak těchto pár vyjmenovaných problémů ještě nemusí zavést novorozeně do ústavní péče. Pokud se najde hodnotné rodinné zázemí s osobním přístupem a dohledem v jednom.

Nelze ovšem jakkoliv hanit práci kojeneckých ústavů, dětských domovů a center. Drtivá většina z nich je v dnešní době schopna podat svou péči ve vysokém měřítku, přičemž tedy i životní úroveň dětí je velká. Avšak měnící se lidé na oddělení z důvodu směnování a také nedostatek pracovníků v tomto oboru (na 1 zaměstnance připadá hned několik dětí) nemohou zajistit takovou péči, jako se dětem dostává od rodičů v normálním rodinném zázemí, nebo právě ve výše zmiňované pěstounské péči na přechodnou dobu, ve které se dítě může cítit přirozeně a je o něho postaráno mnohem individuálněji.

Raná pěstounská péče se zabývá nejaktuálnějšími vědeckými poznatky. Už dávno se přece

člověku nechce věřit, že novorozeně v prvních měsících života „pouze spí a není ještě schopno vnímat své okolí“. Samozřejmě že miminko vnímá. A to hodně. Jedním z jeho prvních „činností“ je učení se navázání pout s okolím. A důvod o tom, že ústavní výchova má to plus právě v tom, že si dítě není schopno udělat pouto, které by pak musel akorát „stornovat“, pokládám za naprosto vyloučené. Kdybyste byli vy opuštěným kojencem, byla by vaší volbou pěstounská péče nebo kojenecký ústav?

Podrobnější informace o RPP můžeme najít na stránkách www.rpp.cz, které jsou pod správou právě manželů Hláskových, kteří produkují také mimo jiné přednáškové činnosti.

2.2. Výběrové řízení pro PPPD

Nesmírně důležité u RPP se stává hlavně přešetření žadatelů pro výkon této funkce (tedy jak psychologické, tak i zúčastnění se přípravného kurzu), kdy se nesmí zapomínat ani na ostatní členy žadatelovy rodiny. Nacházejí-li se v rodině děti, je nezbytné je se situací odborně seznámit (samozřejmě s přizpůsobením na jejich nízký věk) a také se zeptat na jejich vlastní mínění. PPPD se může naopak pro vlastní děti pěstounů stát velice riskantní. Základním účelem by měla být i nadále fungující pěstounská rodina, která by měla mít jistou podporu a přičemž by nemělo být ubliženo ostatním příslušníkům rodiny. Je-li posuzovaná rodina nakonec označena za nevyhovující pro PPPD, za žádných okolností z toho nemusí vyplývat (a často nevyplývá), že by rodina byla nějak „chybná, zlá“. Často prostě současná rodinná situace, aktuální rodinné rozpoložení není vhodné k tomu, aby do rodiny byly umístěny děti na přechodnou dobu.

Pěstounská péče celkově klade vysoké požadavky na uchazeče. PPPD však klade nároky mnohokrát větší. Pěstouni na přechodnou dobu musí neustále myslet na to, že se stále v jádru věci jedná pouze o „hlídání dítěte“. Pěstoun musí sebe i miminko nachystat na, tak či tak, konečné odloučení, ať už z důvodu nové náhradní (adoptivní) rodiny miminka nebo k návratu ke své biologické rodině. Na druhou stranu se pěstounská rodina může lehce ocitnout v situaci, kdy se jí nařízení úřadu nemusí zamlouvat např. „nepříjemní“ osvojitelé, nebo strach z biologické rodiny (hlavně z malé životní úrovně aj.), a tak se funkční období pěstounů může prodloužit. Všechny tyto situace by pěstouni na přechodnou dobu měli akceptovat a být s nimi v souladu (viz smysl přípravných školení).

2.3. Tvoření citových pout

U PPPD neplatí profesionalismus tak jako u jiných zaměstnání, mám na mysli zejména vytváření citové spojitosti mezi pěstounem a dítětem. Toto není vyhodnoceno jako pracovní neúspěch. Tvoření pout v pěstounské rodině je hledaný. Je známo, že v mnohých rodinách jsou zřejmé velké emoce mezi dítětem a pěstounem, kdy pěstoun prokazuje vysokou a nefalšovanou lásku.

I po prostých šedesáti dnech jsou i pro amatéra zjevné odchylky mezi dítětem z ústavní výchovy a dítětem z PPPD. Děti z PPPD prokazují obvykle mnohem sociálně schopnější chování (úsměv, uspokojování svých nezbytností, komunikace aj.). Čím trvá tato doba déle, tím zřejmější rozdíl je. Naneštěstí jde výhradně o něčí hypotézy. Kvůli krátké době fungování PPPD se zatím neukázaly jakékoliv výzkumy potvrzující tuto skutečnost.

2.4. Akutní pěstounská péče

Dalším druhem PPPD může být tzv. akutní PPPD. Postihuje nejčastěji děti, které se znenadání ocitnou bez dohledu svých rodičů. Lze uvést příklad, kdy se matka samoživitelka musí podrobit zdravotnímu zákroku s následujícím pobytem v léčebném zařízení a neexistuje nikdo okolo, kdo by mohl dát na dítě pozor. Nebo situace, kdy je rodič nucen odejít do vazby aj. Ve zmiňovaných případech si lze často snadno odvodit časový prostor, po který bude dítě bude závislé na náhradní péči. Často tedy není na místě, aby se dítě hned ubíralo směrem ústavní péče, lze-li použít PPPD.

2.5. Problém s nedostatkem pěstounských rodin

Lze tedy říci, že PPP je velmi prospěšnou verzí náhradní rodinné péče. Nyní se ale svádí boj se záporným počtem pěstounů na přechodnou dobu. Můžeme pouze doufat, že tomu bude nápomocna novela zákona č. 359/1999 Sb., která zaznamenává především v odvětví PPPD neuvěřitelně kladný ráz. Jsem toho názoru, že nic z této novely není tak zásadně předpokládáno ve skutečnosti, jako je právě obměna PP.

Hodně uchazečů o PPPD si v praxi nemůže dovolit „přepych“ stát se pěstounem. Hlavně u PPPD je problém v tom, že zákazníci berou příspěvky v téhož čase, kdy se o dítě starají. Avšak v mezidobí jim nenáleží žádná státní podpora. I když se to může jevit zezačátku jako rozumné, není to tak. Zejména ve skutečnosti nelze odhadovat, po jak dlouhý čas se bude pěstoun ocitat bez dítěte a kdy mu bude opět další předáno. Vše se točí okolo několika faktorů. Pěstoun se může bez dítěte ocitat na velmi krátký čas (např. sedm dní), nebo dobu významně delší (např.

v řádech měsíců).

Co se týče finančního ohodnocení pěstounů, velkým problémem se stává naléhavé navrácení tzv. rodičovského příspěvku (často jde o 7 600 Kč). Pěstounům náleží, starají-li se o dítě úplný měsíc, a to celých 24 hodin a poctivě. Pokud je dítě uloženo do rodiny až ke konci měsíce (např. až 26. dne), pěstouni jsou zavázáni tento příspěvek dát zpět. Tento příspěvek datující se k příslušnému měsíci tedy nedostanou ani pěstouni ani noví adoptivní rodiče, nýbrž stát. Toto pravidlo vyhlíží velice nespravedlivě, zejména vzhledem k práci pěstounů, která se zdá býti dostatečně nedoceněná. Možným nezaujatým důvodem a faktem zároveň, proč se zde nachází takovéto „mezery", je pravděpodobně současný trend, čímž bezesporu PPPD je.

Nelze pochybovat nad tím, že do budoucích let je potřeba shromažďovat čím dál větší množství pěstounských rodin na přechodnou dobu. Jednou z představ je najít i takové pěstounské rodiny na přechodnou dobu, ochotné propůjčit svůj domov i mladistvým ve věku cca 15—18 let po čas jejich docházky na střední školu či odborná učiliště a položit jim i realistický náhled do jejich budoucího života, což se bohužel i přes všemožné snažení v dětských domovech zatím pořád nesetkalo s úspěchem. Spatříme-li dítě, které strávilo většinu svého života v DD, jeho výsledek vzhledem k fungování v prostém životě nebude zdaleka tak kladný. Každý mi jistě dá za pravdu, že pečovat o děti v tomto věku není vůbec snadné, tudíž nashromáždit dostatek pěstounských rodin stejně tak, i s přihlédnutím na to, že vydaná námaha se navrátí jen v nepatrném procentu.

Při jakékoliv verzi PPPD je nezbytné těsné a svědomité partnerství mezi sociální pracovnicí dítěte, sociální pracovnicí pěstounů a sociální pracovnicí krajského úřadu, eventuálně dalších zahrnujících jedinců. Na závěr bych ještě chtěla dodat, že zejména u PPPD by se v průběhu svěřování dítěte do nové rodiny mělo tohoto procesu účastnit co možná nejméně lidí, jelikož se jedná o proces velmi intimní.

Použité zdroje

Knižní citace použitých zdrojů

- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.
- HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987. Právní poradna Práce.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál,

2002. ISBN 80-7178-637-3.

Internetové citace použitých zdrojů

- *Ministerstvo práce a sociálních věcí*[online]. Praha: MPSV ČR, 2017 [cit. 2017-12-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/cs/
- Přispěvatelé Wikipedie,*Pěstounství* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2017, Datum poslední revize 5. 10. 2017, 10:08 UTC, [citováno 31. 12. 2017] https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=P%C4%9Bstounstv%C3%AD&oldid=15415568
- *Zbyněk Mlčoch*[online]. Olomouc: Tabloservis Olomouc, 2014 [cit. 2017-12-31]. Dostupné z: http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/